

Kompendium til øre-næse-hals på 10.semester

v/ sundhedsvidenskab
Københavns Universitet

efter

"Øre-næse-halssygdomme & halskirurgi"
9. udgave af Jepsen et al.

ØRET.....	3
FUNKTION (19).....	3
UNDERSØGELSESMETODER (24).....	3
SYGDOMME - YDRE ØRE (54).....	4
SYGDOMME - ØREGANG OG TROMMEHINDE.....	4
SYGDOMME - MELLEØRET OG TUBA (68).....	5
SYGDOMME - LABYRINTKAPSLEN (100).....	5
SYGDOMME - LABYRINT, 8. HJERNENERVE OG CENTRALE FORBINDELSER (105).....	5
AUDIOLOGI (129).....	6
PERIFER FACIALISPARSESE (137).....	7
NÆSE, BIHULER OG ANSIGT.....	7
NÆSER OG BIHULER (149).....	7
SYGDOMME I DEN YDRE NÆSE (155).....	8
SYGDOMME I NÆSEKAVITETEN.....	8
BIHULERNES SYGDOMME (182).....	10
ANSIGTSSKELETTETS FRAKTURER (195).....	10
ANSIGTSSMERTER (200).....	10
MUNDHULEN OG SPYTKIRTLENE (207).....	12
UNDERSØGELSESMETODER.....	12
MUNDHULENS SYGDOMME (209).....	12
TRAUMATISKE AFFEKTIONER (213).....	12
TANDSYGDOMME.....	13
LÆBER OG MUNDHULEN (220).....	13
SPYTKIRTLENE (238).....	15
PHARYNX (253).....	17
FYSIOLOGI.....	17
FUNKTION:.....	17
SYMPTOMER.....	17
UNDERSØGELSESMETODER (254).....	17
SYGDOMME I PHARYNX (258).....	18
LARYNX (279).....	22
FYSIOLOGI.....	22
SYMPTOMER (280).....	22
UNDERSØGELSESMETODER (281).....	22
MEDFØDTE ANOMALIER (285).....	22
TRAUMATISKE AFFEKTIONER (285).....	22
FREMMEDEGEMER (286).....	22
INFEKTIONER (286).....	22
TUMORER (292).....	23
PHARYNX' OG LARYNX' NEUROLOGI.....	23
FONIATRI (303).....	23
TRACHEA OG BRONKIER (311).....	24
FYSIOLOGI.....	24
UNDERSØGELSESMETODER (312).....	24
MEDFØDTE ANOMALIER.....	24
TRAUMATISKE AFFEKTIONER.....	24
FREMMEDEGEMER.....	24
INFEKTIONER.....	24
TUMORER.....	25
STENOSER.....	25
TRAKEOTOMI OG INTUBATION.....	25
OESOPHAGUS (333).....	26
SYNKEMEKANISMEN.....	26
SYMPTOMER (334).....	26
UNDERSØGELSESMETODER (335).....	26
MEDFØDTE ANOMALIER (337).....	26

TRAUMATISKE AFFEKTIONER (338).....	26
FREMMEDEGEMER (338).....	26
ANDRE LIDELSER (340)	26
TUMORER (345).....	26
HALSEN (349).....	27
UNDERSØGELSESMETODER	27
KONGENITTE CYSTER OG FISTLER (351)	27
SUBAKUT THYROIDITIS (353)	27
TUMORER (353).....	27
SYGDOMME I HALSENS LYMFENUDER (357)	27
OPERATIONER (360)	27
REKONSTRUKTIVE PROCEDURER (362).....	27
VIRUSOVERSIGT.....	28

Øret

Funktion (19)

Den akustiske funktion, hørelsen

Den vestibulære funktion, balancen

De almindelige symptomer ved øresygdomme (22)

Hørenedsættelse

-lydledningslidelse (=konduktivt høretab)

-sensori-neural lidelse (=perceptivt høretab)

Tinnitus

Svimmelhed (se også 107)

-gyratorisk

-nautisk

Øresmerter (otalgi)

Kløe i øregangen

Okklusionsfornemmelse

Øreflåd

Undersøgelsesmetoder (24)

Otoskopi

Øreskyllning

Akustisk funktionsundersøgelse

Hviske- og talestemmeprøve

Stemmegaffelprøver

-Rinnes prøve

-Webers prøve

Toneautiometri (34)

Recruitmentbestemmelse (37)

-Fowlers lydbalance

-Recruitmentundersøgelse a.m. Metz

Taleaudiometri

Den cochleopalpebrale refleks

Impedansautiometri

-stapediusrefleksundersøgelse

-tympanometri - bestemmelse af mellemøretrykket (41)

Electric response audiometry - ERA, BSER, hjernestammeaudiometri (42)

Undersøgelse af tuba auditiva - det Eustachiiske rør

Direkte bestemmelse af tubapassagen

Bestemmelse af mellemøretrykket

Eksplorativ tympanotomi

Vestibulær funktionsundersøgelse
-vestibulære reaktioner
-nystagmus - typer..

Kalorisk prøve
Rotatorisk prøve
Fistelprøve
Elektrookulografi (EOG) - elektronystamografi

Billeddiagnostiske undersøgelser af øret (52)

Sygdomme - ydre øre (54)

Medfødte misdannelser

Mikroti og atresi
Præautikulær fistel
Aurikulærvedhæng
Auriculae alatae

Traumatiske affektioner

Haematoma auris
Forbrændinger
Forfrysninger

Infektioner

Perichondritis
Erysipelas
Chondrodermatitis nodularis helicis chronica
Ateromer

Tumorer

Sygdomme - øregang og trommehinde

Øregangen

Cerumen obturans - ørevoksprop
Øreskyllning
Fremmedlegemer

Otitis externa (eksematøse og betændelsesagtige)

-øregangseksem
-otitis externa diffusa
-øregangsfurunkler
-otomycosis
-otitis externa necroticans

Tumorer (65)

-øregangseksostoser eller øregangsknuder
-osteom
-ceruminomer
-maligne tumorer

Trommehinden

Ruptura membranae tympani
Myringitis bullosa
Myringitis chronica granulosa

Sygdomme - mellemøret og tuba (68)

Medfødte misdannelser

Traumatiske affektioner

Hæmatotympanon
Læsion af øreknoglekæden
Otorrhoea cerebrospinalis

Dysfunktion af tuba

Tubaokklusion
Behandling med tubaokklusion
Otitis media secretoria
Barotrauma auris - flyvning
Tuba auditiva aperta

Otitis media suppurativa acuta - akut mellemørebetændelse

Paracentese (77)

Otitis media suppurativa chronica - kronisk mellemørebetændelse
-Den kroniske slumhindeotitis - kronisk granulerende otitis media
-Kolesteatom
-Specifikke kroniske mellemørebetændelser
-Sequelae otitidis (84)

Komplikationer ved suppurative mellemørebetændelser (86)

Masoiditis acuta
Fistula labyrinthi - labyrintfistel
Labyrinthitis
Abcessus epiduralis
Sinusthrombophlebitis
Meningitis otogenica
Abcessus cerebri otogenicus

Større operative indgreb ved mellemørelidelser

Resectio proccus mastoidei
Radikaloperation
Tympanoplastik (Wullsteins type I-V)

Tumorer

Glomus jugulare tumoren

Sygdomme - labyrintkapslen (100)

Otosklerose

Stapesoperationer (102)
Anden behandling af otosklerose (103)

Sygdomme - labyrint, 8. hjernenerve og centrale forbindelser (105)

Akustiske symptomer

Tinnitus - øresusen

Vestibulære symptomer

Svimmelhed
Nystagmus

Arvelige sensori-neurale lidelser

Erhvervede prænatale og perinatale høreskader

Lues congenita
Maternel rubella
Farmaka
Fødselstraumer

Erhvervet døvhed og svær sensori-neural hørenedsættelse i barnealderen

Meningitis Labyrinthitis
Parotitis epidemica
Andre infektioner
Hovedtraumer

Traumer

Labyrinthbeskadigelse ved kraniefraktur
Commotio labyrinthi
Eksplosionstraumer
Akustiske traumer og professionel hørenedsættelse
Dekompressionssyndrom - dykkersyge
Transportsyge - kinetose
Toksiske beskadigelser
Infektios-toksiske beskadigelser

Labyrinthitis

Tympanogen
Meningogen
Sygilitisk

Vaskulære lidelser i det indre øre (115)

Akut idiopatisk høretab - "sudden deafness" (116)
Andre vaskulært betingede hørenedsættelser

Presbycusis - aldersdøvhed (117)

Morbus Menière (118)

Benign paroxysmal positions vertigo (BPPV) (120)

Neurinoma nervi acustici - vestibulæret schwannom

Neuritis s. neuronitis vestibularis

A. vertebralis - basilaris insufficiens

Wallenberg syndrom

Akustiske og vestibulære symptomer ved intrakranielle lidelser (128)

Audiologi (129)

Høreapparater

Sprog og taleudvikling
Uddannelse

Cochlear implants

Profylakse

Invaliditet ved hørenedsættelse

Førebevis ved hørenedsættelse

Perifer facialisparese (137)

Fysiologi

Undersøgelsesmetoder

Sygdomme i n. facialis

Paresis n. facialis - Bells parese
Herpes zoster oticus
Borrelia meningoradiculitis
Melkersson - Rosenthals syndrom

Facialislæsioner (145)

Intratemporale
-operative
-ved fraktur i os temporale

Ekstratemporale
-hemispasmus facialis

Operative indgreb på n. facialis (146)

Næse, bihuler og ansigt

Næser og bihuler (149)

Funktion

Lugtesans
Resonans
Respiration / fugtning
Filterfunktion (> 10nm)

Symptomer (150)

Forstyrrelser i lugtesansen
Stenose
Abnorm sekretion
Næseblødning (epitaxis)

Undersøgelsesmetoder (151)

Rhinoscopia anterior / posterior

U.s. af luftpassagen
 dugprøve
 lytterprøve
 rhino-reo-manometri
 akustisk rhinometri

U.s. af lugtesansen
 U.s. af bihulerne

Sygdomme i den ydre næse (155)

Medfødte anomalier

Saddelnæse, store næser ("humps"), hypertrofi af alabruskene, kongenit skævhed
 Andre: fistler, dermoidcyster, meningocefalicer v. næseroden

Frakturer (155)

Dislokation
 Sidedforskydning
 Depressionsfraktur - sprængning af suturen mellem ossa nasalia.
 Tryk ind mod ethmoidet - nasoetmoidal fraktur

Behandling

Andre lidelser (157)

Rhinophyma (ofte efter rosacea - talgkirtelhypertrofi)
 Eczema vestibuli nasi (dermatit, maceration, ofte p.g.a. næsepillen, rød, skorpedækket, fissurer, furunkler)
 Furunculus nasi (staph.infektion af hårfollikel i vestibulum)
 Insufficiencia alae nasi (lange, smal næse klapper sammen under inspiration)

Tumorer (159)

Hyppigst basocellulært carcinom hos ældre (metastaserer sjældent (eller også er der blot lange udløbere))
 Spinocellulært carcinom (infiltrerer og metastaserer ofte)
 Kapisis sarkom (næsespidsen v. AIDS)

Sygdomme i næsekaviteten

Medfødte anomalier (160)

Atresia choanalis (ossøs/membranøs | partiel/total)
 Næse- og septumdeformiteter (deviation, luksation)
 Septumhæmatom og septumabsces
 Fare:
 Infektion af hæmatom danner septumabsces, der kan medføre brusknekrose og dermed boksernæse
 (jvnf. øre-hæmatom) - incision og udtømmelse STRAKS - derefter tamponering.

Andre lidelser (161)

Rhinitis sicca(=tør) anterior og perforatio septi nasi, septumperforation
 Epistaxis -næseblødning (lokale/universelle årsager)

Behandlingsmetoder (162)

Forreste del | Bagerste del
 Epitaxis anterior
 gaze, ætsning

Epitaxis posterior
 Husk at spørge til årsagen (medicin, traume...)

Ballontamponade (overtaget tidl. bagerste tamponade - en klassiker)
 Der aflukkes for og bag i næsen et par dage.
 Karligatur

Fremmedlegemer

Ensidig nasalstenose, purulent sekretion
 Lad den rette gøre det og vent gerne herpå

Rhinolithiasis (stendannelse)

Langsom vækst af kalksalte.
 Fjern med hage

Synechia (=sammenvoksning) cavi nasi

Septum og lateralvæg sammenvokset.
 Fjernes og tamponeres for at hindre recidiv.

Rhinitis (165)

Infektøs

-akut

-Virusinfektion (Rhino/Corona/RSV/Influenza/Parainfluenza/Adeno-/ECHO/Coxsackie)

-Bakterier (mycoplasma)

-kronisk (p.g.a. slimhindeatrofi - fjern tilgrundlæggende årsag)

Atrofisk

Cilibærende epitel til pladeepitel formentlig p.g.a. klepsiella ozoena - desuden Mb. Sjögren.
 Skorpedannelse, tørre, skællende conchae

-simpel (let grad)

-ozoena (svær grad - rådden lugt fra næsen - lugtes ikke at pt. selv)

Allergisk

-sæsonrhinitis (=høfeber - IgE - sensibilisering - basofile granulocytter - mastceller - RAST - pollental)

Forår - april-maj (birk)

Sommer - juni-juli (græs)

Efterår - august (gråbynke - Artemisia vulgaris)

ingen sympt: 0-10 pollen pr. m²

moderate sympt: 10-30 pollen pr. m²

udtalte sympt: >30 pollen pr. m²

-helårshinitis, allergisk type

Helårs, non-allergisk type (idiopatisk/vasomotorisk)

Behandling

Allergielimination (ud med dyrene)

Antihistamin (non-sederende: Cetirizin)

Lokaltvirkende steoider

Cromoglicat pulver/spray

Systemisk steroid

Ipratropium (=antikolinerg)

Detumescerende (=Xylometazolin, en vasokontraherende α -agonist)

Polyposis nasi (polyp i næsen)

Ved "pladsmangel" p.g.a. ødem af slimhinde i ethmoidalcellerne.

Komplikation til kronisk inflammation v. non-allergisk herårshinitis og cystisk fibrose

Klemmes af med næsepolypslynge - hentes ud med tang/sug

Specifikke betændelser (specifik rhinitis) (177)

Kongenit syfilis

TB og lupus

Lepra
 Sarkoidose (granulomer)
 Wegeners granulomatose (nekrotiserende vaskulit i små vener og arterier)

Tumorer (178)

Benigne: invert papillom
 Maligne: planocellulære, adenokarcinom (snedkercancer ved træstøvs provokation)

Andre lidelser (179)

Rhinorrhoea cerebrospinalis (lav albumin, 50% sukker)
 Forstyrrelser i lugtesansen (kaffe (n. olfactorius)| benzin (n. trigeminus))
 Respiratorisk form (nedsatte pladsforhold)
 Essentielle form (lidelser i organet eller centralt)
 Parosmi/kakosmi

Nasalneuroser (ingen fysisk forklaring)
 Typisk v. psykiske sygdomme..
 Kankrofobi: sygelig kræftfrygt

Bihulernes sygdomme (182)

Sinuitis acuta
 Sinuitis odontogenica og fistula antro-oralis
 Sinuitis chronica -kronisk kæbehulebetændelse
 Behandlingsmetoder (187)
 Komplikationer til sinuitis

Cyster (191)

Radikulære
 Follikulære
 Odontogene keratocyster
 Fissurale cyster

Tumorer (193)

Ansigtsskelettets frakturer (195)

Almene forhold
 Mandibelfrakturer
 Maksilfrakturer
 Frakturer af os zygomaticum
 Frakturer af os frontale

Ansigtssmerter (200)

Restspørgsmål:

meticillin, prænavn: lucopenin:
 Penicillinastabilt penicillin. Baktericid virkning. Bruges også ved blandingsinfektioner med penicillinase-naseproducerende stafylokokker.

kilde: http://www.vibamt.dk/thistedsygehus/metode/ortokir/ortomed/ts_lucopenin.html

Ortopædkir, Nykøbing/Thisted sygehus

fra pensumbeskrivelse i mikrobiologi:

Meticillin kan ultimo 1998 ikke mere fås i Danmark, derfor følgende ændringer:

Meticillin kan erstattes af Cefuroxim 1,5g x 3 dgl.

Meticillin kan erstattes af Cefuroxim 1,5g x 3 dgl. eller Dicloxacillin 2g x 3 dgl.

Meticillin kan erstattes af Dicloxacillin 2g x 3 dgl.

Meticillin kan erstattes af Dicloxacillin 2g x 3 dgl.

Meticillin kan erstattes af Cefuroxim 1,5g x 3 dgl.

Lapis: ætsende og desinficerende

Mundhulen og spytkirtlerne (207)

Undersøgelsesmetoder

Inspektion (husk Haderups nomenklatur: øvre, højre fortand: 1+)
 Palpation
 Hypoglossusparalyse (perifer/nukleær)

Mundhulens sygdomme (209)

Medfødte anomalier

Læbespalte (1/4)

Op. typisk i alder af 2 mdr.
 Komplet: læben spaltet hele vejen op til næsen
 Inkomplet: indkærvning i læben

Ganespalte (1/4)

Op. typisk i alder af 22 mdr.
 Hele ganen
 Delvist
 Submukøs okkult (dækket af slimhinden, bifid uvula afslører)

Følger af åbningen:

Infektioner (næse, næsesvælg, bihuler)

Tabafunktion nedsat p.g.a. dysfunktion af tubaåbnerne tensor/levator veli palatini (mellemøreidelser)

Pierre Robins syndrom: underudviklet overkæbe. Kan hindre respirationen.

Læbe-kæbe-ganespalte (1/2)

?

Andre lidelser

Diastema (Kirsten Siggaard tricket: stort mellemrum mellem 1+ og +1 svinder ofte spontant)

Frenulum breve linguae

Lingua plicata (mange fissurer)

Macroglossi (stor tunge)

Kongenitte tandanomalier

Hyperodonti (overtal)

Hypodonti (undertal)

Stillingsanomalier

Folikulære cyster: cyste omkring tanden(s. 191)

Kongenit lues (syfilis): mellemrum mellem tykke fortænder, der konvergerer mod spidsen.

Amelogenesis / dentinogenesis imperfecta: slides hurtigt ned, misfarvede

Osteogenesis imperfecta: lidelse i mesenkymale væv, der kan omfatte dentinogenesis imperfecta

Tetracyklin: CAVE gravid inden 4.mdr. og børn < 12 år. Gråbrun/gullig misfarvning.

Dentitio difficilis ("vanskelige tænder")

Pladsmangel, fejlstilling mm.

Visdomstænder, der fylder for meget.

"Tyggetraume", betændelse..

Traumatiske affektioner (213)

Fald med genstandei munden (børn)

Tungebid (epilepsi)

Exartikulato (traumatisk fjernelse af tanden fra alveolen): Typisk 1+ og +1.

Luxatio (løsrielse)

Fractura coronae/radicis dentis (kanter slået af - luk hullet hurtigt!)

Behandling

Tilbage før ½ time -> 75% vokser atter fast.
Hold den i mund, mælk, fys. saltvand til tandlæge/læge.

Blødning efter tandekstraktion

Gaze, hvis det er nok
Karligering
Tænk på hæmoragisk diatose

Tandsygdomme

Caries dentium
Calculus dentalis (tandsten)
Supragingival
Subgingival

Infektioner

Gingiva, læber, tungen, diffust(=stomatit)

Gingivitis

Acuta simplex
Acuta necrotica - få dage -> irreversible skader. Typisk hos immunsupp./AIDS)
Chronica (marginalis simplex/oedematosa/hyperplastica/ulcerosa/herpetica/forandringer)

Behandling (kausal/symptomatisk)

Parodontitis marginalis chronica (paradentose)

Hygiejne, stillingsanomali, tandsten, inflammation...
Oprens og forebyg med rensning samt justering af kosten

Læber og mundhulen (220)

Læber

Chelitis

Venenata (overfølsomhed)
Actinica (UV-lys)
Angularis (savl/fejlkonstruktion af protese)
Circumorale fissurer (se dermatologiske lidelser...Besnier, psoriasis, seborrhoisk eksem....)

Herpes labialis (HVS-1 og evt. 2)

Furunculus labii (PASPÅ ! kan gå i hjernen via vener)

Lues labii (chanker på læben ved primær, dog også senere stadier af syfilis)

Stomatitis (betændelse af mundslimhinden)

Gingivostomatitis herpetica (HSV-1)

Stomatitis aphthosa recidivans (stress, menses, AIDS varer 1-2 uger, undgå sek. bakt. infekt.)

Herpes zoster (asymmetri, gane, uvula, tonsiller ved n. maxillaris. Fortil ved n. mandibularis inficeret)

Håret leukoplaki (hvide pletter på tungerodens side p.g.a. Epstein-Barr. Næsten patognomonisk for AIDS)

Hand-foot-mouth disease (coxsackie - RNA-virus i gruppen picornaviridae (se slutningen af dette dokument). Vesikler i hænder/fødder/mund/bleområdet hos småbørn.

Scarlantina (β-hæmolytiske streptokokker, hindbærtunge)

Lues (=syfilis) giver chanker på slimhinden. Indeholder treponema pallidum (skovtægen er vektor).

Actinomycosis cervico-facialis (bakterie, der skaber granulationsvæv som tumor på kæbe/hals)

Candidiasis (candida albicans - en gærsvamp - giv nystatin/amphotericin B (findes kun i.v.))

Lingua villosa nigra (rygning/infektion - godartet lidelse - børst væk med tandbørste)

Lingua geographica - Glossitis areata migrans (landkorttunge, ukendt æt.)

Glossitis rhombica mediana (godartet hævelse foran foramen coecum)

Fordyces tilstand (observation af en normal variation: Gullige, frie talgkirtler i kindslimhinden)

Orale manifestationer ved AIDS (svamp, virus, bakterier, tumorer)

Allergiske mundhuleaffektioner (228)

Fødevarer
 Tandpasta
 Tyggegummi
 Protoser
 Fyldninger
 Medicin (især penicillin)

Quinckes ødem (Ødem omkring øjne og læber, dog også andetsteds. Sygdommen er arvelig)

Intoksikationer (228)

Orale manifestationer ved avitaminoser

B-vitamin
 C-vitamin
 D-vitamin

Orale manifestationer ved blodsygdomme

Jern, B12, folat.

Orale manifestationer ved visse mukokutane lidelser (se desuden dermatologi)

Lichen planus
 Erythema multiforme exsudativum
 Behcets syndrom
 Pemphigus og pemphigoid
 Lupus erythematosus
 Leucoplakia oris
 Erythroplakia oris (malign)

Tumorer (233)

Læbecancer

Spinocellulær (formentlig afhængig af UV-lys)
 Fladeformet infiltrat eller skorpedækket ulceration
 Strålefølsom !

Mundcancer

Siden af basis linguae
 Ved frenulum linguae

Kaposi sarkom

AIDS-associeret
 Øvre truncus/ansigt/mundslimhinde
 Strålefølsom !

Andre lidelser (236)

Foetor ex ore (dårlig ånde)

Caries, paradentose, gingivitis.
 Protoser med madrester, henfald fra tumor.
 Tonsillitis med henfald
 Ozoena (atrofisk rhinitis med klebsiella ozoena)
 Oesophagusdivertikel med føde i
 gastritis, cancer ventriculi
 tracheitis, bronchitis sicca mm..
 Coma diabeticum
 Alkohol

Glossodynii (smertefuld tunge)

Lokale årsager (tandsten/tandstumper/inflammation v. candidiasis/rygning)

Generelle årsager (systemiske sygdomme: anæmi, diabetes, avitaminose, neuropati, DS.. dog også psykiske)

Spytkirtlerne (238)

Anamnese og undersøgelsesmetoder

Palpation, inspektion, sondering

Billeddiagnostik

sialografi(kontrast i udførselsgang -> normalt eller drueklasesialogram ved sygdom

sialometri: vurdering af sekretionsmængden efter stimulation af sekretion med kolinerge stoffer

Biopsi: finnålsbiopsi, alt andet kontra ved tumormistanke.

Almenundersøgelse

Cyster (241)

Ranula (tyndvægget cyste i gl. syblingualis, rester efter fjernelse recidiverer tilstanden)

Traumer

Spytfistel efter traume af udførselsgang

Andre lidelser (242)

Sialolithiasis

Spytsten perifert i udførselsgang

Kolikker

Sialodentitis acuta

parotitis epidemica=fåresyge

parotitis acuta (infektion via ductus fremmes ved nedsat spytflyd)

øm, hævet, ofter videre til abces

Sialodentitis chronica

Ved gentagne lidelser kan inflammationen i en kirtel blive kronisk.

Hævelse, smerter, betændelse

Skleroserende sialoadentitis i gl. submandibularis (kronisk med omdannelse til tumoragtig glandel)

Parotitis chronica recidivans

Sjögrens sygdom -siccasyndromet (244)

Primær (kun spyt- og øjenkirtler)

Sekundær (ved reumatoid artrit mm.)

Autoimmun lidelse.

Ofte kvinder omkring klimakteriet

Proliferation af myoepiteliale celler i udførselsgangene giver myoepiteliale øer i kirtlerne.

Xerostomi p.g.a. nedsat spytksekretion

Keratoconjunctivitis sicca

Kan udvikle non-Hodgkin B-celle lymfom

Bromhexin/pilokarpin/sure spiser/tyggegummi for at stimulere kirtelcellerne

Undgå sekretionshæmmende midler.

Spytkirtelsarkoidose

Definition (kilde: Dermatologi og Venerologi, 3.udgave, Weismann et al: 222)

"Sarkoidose er en systemsygdom med optræden af epiteloide-celle-granulomer i et eller flere organsystemer. Sygdommens ætiologi er ukendt."

Moderat nedsat sekretion

Ofte svult på hals og mediastinum, lungeinfiltrat, facialisparesse/andre neurologiske udfald mm..

Corticosteroid hjælper og prognosen er god.

Heerfordts syndrom - febris uveo-parotidea

Sialoser

- Endokrine
- Mangeltilstande
- Alkoholisk
- Medikamentel

Tumorer (247)

Blandingstumorer

- Epitelvæv blandet med mesenchymale elementer, der dog nok stammer fra myoepiteliale celler.
- Papillære cystadenolymfom (=Warthins tumor)
- Maligne spytkirteltumorer
- Acinic celle carcinom (=højt differentierede mukoepidermoide carcinom)
- Adenocarcinomer
- Adenocystiske carcinom

Masseaterhypertrofi (250)

Må ikke tolkes som tumor og kan diagnosticeres ved rette kliniske teknik.

Pharynx (253)

Fysiologi

3 dele: rhino-, oro-, laryngopharynx (=hyper-, meso-, hypopharynx)

Funktion:

Rør til luft og spise
 Stemmedannelsen (resonansrum og artikulation)
 Smagsløg i bagvæg og på ganebuerne

Lymfatiske svælgring (Waldeyers ring) med T- og B-lymfocytter
 Tonsilla pharyngea
 tonsilla palatina
 tonsilla lingualis
 Subepiteliale ansamlinger i pharyngeus (sidestreng)

Symptomer

Smerter
 Synkeforstyrrelser
 Nasalstenose
 Sekretionsforstyrrelser
 Mellemøresymptomer
 Stemmeændringer
 Hoste

Undersøgelsesmetoder (254)

Oropharynx (254)

Inspektion

Via spatel, sig. "A..h".

Se efter: asymmetri, parese, synkevanskeligheder, rhinolalia aperta, signe de rideay (= ganebuerne trækkes som gardin til den raske side).

Palpation

Systematisk palpation af halsens lymfeknuder (349):
 Siddende stilling med bimanuel palpation med fingerpulpae af:

- 1: submentale nodi
- 2: bilat. submandibulære og occipitale nodi
- 3: under og langs m. sternocleidomastoideus og i accessoriuskæden
- 4: supraklavikulære nodi langs vasa transversa colli.

Rhinopharynx (255)

Inspektion

Rhinoscopia anterior
 Rhinoscopia posterior

Palpation

Eksploration af næsesvælget
 Palpation af halsens lymfeknuder (se ovenstående)

Røntgenundersøgelse

Rumopfyldende proces
 Knogledestruktion ved maligne rhinopharynx-tumorer

Sygdomme i pharynx (258)

Fremmedlegemer

Medfødte anomalier:

- Ganespalte, choanalatresi (se mundhule og spytkirtler)
- Brankoigene halsfistler (se nedenstående halsafsnit)

Traumatiske affektioner

Infektioner

Pharyngitis acuta

- Ofte sammen med akut virusinfektion i øvrige øvre luftveje (virus/bakterie)
- f.eks: influenza, morbilli, β-hæm. streptokokker, mycoplasma, clamidia og ved AIDS

Klinisk ikke muligt at adskille virus fra bakterieinfektion. Dyrkning af prøveskrab adskiller disse. Høypigst virus med sekundær bakteriel infektion.

Glem ikke otitis media, febris reumatica, glomerulonefritis.

Pharyngitis herpetica

- HSV1 eller zoster
- Asymmetri tyder på herpes zoster i n. glossopharyngeus eller n. vagus
- Se "mundhule og spytkirtler".

Pharyngitis chronica ("svælgkatar")

- 2 typer
- 1: Hypertrofisk: rødme, sekret, lokal hypertrofi af slimhinden
- 2: Atrofisk: tør, evt. gulbrune skorper, samtidig atrofi af slimhinden i næsen

Recidiverende infektioner i pharynx

Næse/bihulelidelser, der udtørrer slimhinden, tør luft mm.

Tobak, alkohol

Tonsillektomi kan medføre kompenserende hyperplasi af væv i oropharynx, der kan infultreres.

Fonasteni = stemmetræthed (funktionel/somatisk - se senere)

Malign tumor

Uræmi/diabetes mellitus

Nervøse

Fjern tilgrundliggende årsag

Gonorrhoea pharyngis

- Orogenital smitte
- Dyrk svelget for gonokokker

Lues pharyngis (syfilis)

- Tonsilchanker/sår
- Regionær adenit

Udeluk cancer med biopsi (kun finnåls!)

Candidiasis pharyngis vegetationes adenoides

- Samme karakteristika som oral candidiasis (se "mundhule og spytkirtler")
- Behandles med nystatin eller amphotericin B (findes kun som i.v.)

Vegetationes adenoides (262)

Adenotomi

Fjernelse af adenoide vegetationer med adenotom - en "osteskærer".

Indikationer diskuteres..

Pas på: efterblødning. Sideleje og observation samt hæmorrhagisk anamnese inden indgreb.

Kontraindiceret ved ganespalte ! - risiko for åbent snøvl

Tonsillitis acuta ("halsbetændelse")

Akut inflammation af tonsiller og omgivende væv.

Selvstændig: β -hæm. streptokokker gruppe A.

Virus hyppigere årsagen, mindre akut forløb.

Ved mange sygdomme: scarlantina, difteri, mononukleose...

Diff.diagnoser:

scarlantina, mononukleose, tonsillitis ulcero-membranacea, agranulocytose og akut leukæmi, difteri, karcinom, TB, syfilis.

Undgå ampicillin, da mononukleose herved forværres.

Sekundær bakteriel infektion og febris reumatika/glomerulonefrit er komplikationer

Abscessus peritonsillaris

"..en relativt hyppig lidelse, som fremkommer ved, at infektionen fra tonsillen breder sig ud i det løse bindevæv, der ligger mellem tonsilkapslen og svælgmuskulaturen."

Næsten altid forudgået af tonsillitis acuta.

Ensidige synkesmerter

Trismus

Samsidig otalgi

Spytflåd, grødet stemme, foetor ex ore, nattesøvn forstyrret

Der kan opstå parafaryngeal absces og thrombophelitis i v. jugularis interna

Antibiotisk behandling, IKKE morfika !

Evt. tonsillektomi à chaud (akut)

Evt. udtømmning af abscessen (check, at der ikke er kar i den)

Abscessus parapharyngealis

Infektion i tonsil eller visdomstand spredt til parafaryngeale bindevæv.

Flegmone (=betændelsesproces med diffus purulent infiltration af vævet, tenderende til nekrose) eller absces dannes.

Fare for spredning til mediastinum eller hjernen via v. jug. int.

Derfor: Kraftig antibiotikabehandling.

Operation for at tømme/give plads til drænage.

Abscessus retropharyngealis

2 typer: Akut og kronisk

Akut

Småbørn med feber, resp./synkebesvær, evt. nakkestivhed.

Palpation af pharynx' bagvæg viser hævelse.

Risiko for kvælning.

Incision og kraftig antibiotikabehandling

Kronisk

Sænkingsabsces fra tuberkuløs spondylitis cervicalis (=tuberkuløs betændelse i hvirvelsøjlen).

Tag røntgen af columna cervicalis.

Tonsillogen sepsis

Som følge til absces, der afgiver bakterier til blodbanen.

Tonsillitis ulcero-membranacea (Vincent's angina)

Ulcerøs affektio i den ene tonsil.

Hyppig hos unge.

Synkesmerter, feber, ulceration...

Bakterier og spirokæter i skrøb.

Udeluk cancer tonsillae, agranulocytose, akut leukæmi, syfilis.

Associeret med AIDS

Penicillin og lokal rensning.

Tonsillitis acuta recidivans -tonsillitis chronica

Tilbagevendende infektion af tonsillerne

2 typer: Hypertrofisk og atrofisk.

Hypertrofisk

Især børn.

Adenoide vegetationer.

Der kan ses stemmeændring, synkebesvær, søvnapnø.

Atrofisk

Små, purulente, uregelmæssige tonsiller med hvidlige propper af bakterier, cellerester og leukocytter.

Diff.diagnose:

Systemsygdomme, maligne tumorer, keratosis pharyngis, retentionscyste, pyaryngitis chronica (ikke tonsillektomi her!)

Behandling: konservativ, ved svær tilstand: tonsillektomi

Tonsillektomi

Indikationer

Recidiverende akut tonsillitis

Tonsillitis chronica hypertrophica

Peritonsillær abces

Mistanke om tonsiltumor

Fuld anæstesi

Komplikation

Efterblødning timerne efter og 5-8 dage efter (epitel afstødes)

Hypertrophia tonsillae lingualis

Tungetonsillen kan skabe forstyrrelser i tale/synkning.

Den kan fjernes ved CO₂-laser.

Tumorer (272)

Rhinopharynx

Angiofibroma rhinopharyngis:

Benign. Nedbryder væv omkring sig og kan være inoperabel (= "malign") ved intrakraniell vækst.

Mænd 10-20 år.

Symptom: aflukning af næse og svælg.

Tag IKKE biopsi p.g.a. kraftig blødning.

Vis den ved carotisangiografi (udelukker choanalpolyp, adenoide vegetation, cancer).

Fjernes kirurgisk.

Cancer rhinopharyngis:

Planocellulære.

non-Hudgkin.

Plasmocytom(=plasmacellesvulst).

Problem: først symptomer (knude på hals, hørenedsættelse, tinnitus, nasalstenose), når det er for sent.

Den SKAL indgå i udredning for otitis media !

Biopsi giver diagnosen.

Strålefølsom, inoperabel :-)

Oropharynx

Cancer oropharyngis oftest 3 steder: tonsillerne/tungebenet/palatum molle

Pladeepitelcellecarcinomer/non-Hudgkin.

Metastaserer til lymfeknuder.

Strålebehandling med kir. ved resttumor, evt. med ø-lap.

non-Hudgkin lymfom er hyppige i Waldeyers ring.

Hypopharynx

Oftest maligne. Se ovenstående om larynxcancer.

Snorken og obstruktiv søvnapnø (275)

Larynx (279)

Fysiologi

Beskyttelse af luftvejene

Fonation

Resonator, moderator
 Tonehøjden: stemmelæber
 Karakter/klangfarve: omgivende resonansrum
 Tonestyrken: anblæsningstrykket fra lunger

Respiration

Der tilstræbes minimal modstand ved abduktion af stemmelæber under respiration.

Symptomer (280)

Hæshed (alle tilfælde over 2-3 uger skal undersøges laryngologisk)
 Hoste
 Stridor (=hørligt åndedræt)
 Synkesmerter (oftest ved pharynxlidelser)
 Otalgi (obs. malign larynx tumor)

Undersøgelsesmetoder (281)

Laryngoscopia indirecta (spejl mod uvula)
 Stroboskopi (synkronisering af lysglimt med stemmelæbers svingninger..)
 Laryngoscopia directa (universel anæstesi)

Medfødte anomalier (285)

Laryngo-malacia
 Mikrognati(=underudvikling af overkæben)
 Diaphragma mellem stemmelæberne
 Subglottisk stenose
 Stemmebåndsparese

Traumatiske affektioner (285)

Kontusioner (trafik, observer åbne luftveje)
 Penetrerende læsioner (krig)
 Intubationstraumer (tryknekrose, erstat med trakeotomi ved længerevarende forløb(>2 dage))
 Skoldning/ætsningsskader
 Strålereaktioner

Fremmedlegemer (286)

Infektioner (286)

Laryngitis acuta hos voksne
 Laryngitis acuta hos børn -pseudocroup (falsk strubehoste)
 Laryngo-tracheo-bronchitis acuta
     Formentlig virusinfektion med evt. sekundær bakteriel infektion.
     Pseudocroup (falsk strubehoste)
     Insufficient hoste kan obtuere luftvejene og skabe atelektase og resp.insufficiens.
     Intubation, trakeotomi, bronkoskopi (fjerne skorper mm.)

Epiglottitis acuta
 Laryngitis chronica

Noduli laryngis -"sangerknuder"
Tuberculosis laryngis
Hyperkeratosis og dysplasia laryngis

Tumorer (292)

Benigne larynxtumorer
Cancer laryngis et hypopharyngis

Oedema laryngis

Pharynx' og larynx' neurologi

Sensoriske forstyrrelser

Anæstesi
Paræstesier -globulus
Neuralgier

Motoriske forstyrrelser (298)

Pareser
Stemmebåndsparese
Associerede larynxpareser
Spasmer
Myogen larynxinsufficiens

Foniatri (303)

Normal tale

Undersøgelsesmetoder

Talelidelser

Mutisme
Sprogforstyrrelser
Stemmelidelser - dysfoni
Udtalefejl - dyslali
Stammen - balbuties

Socialforsorg for talelidende

Trachea og bronkier (311)

Fysiologi

Respiratisk
 Beskyttelse - cilier 5 mm/min - hosterefleks - opvarmning/fugtning
 Fonatorisk

Undersøgelsesmetoder (312)

Palpation
 Lytte til respirationslyden
 Bronkoskopi (fiberskop i lungerne)
 3: Indikationer

1. Langvarig lunftvejsinfektion
2. Røntgenforandringer
3. Terapeutisk

Mediastinoskopi
 Incision i jugulum (ved nøglebenet)
 Finger baner vej
 Fiberskop anbringes - der kan biopses og ses herigennem
 Risiko: store kar og betydende nerver ved forkert teknik.

Billeddiagnostik
 Røntgen og CT.

Medfødte anomalier

Kongenit fistel - se oesophagus
 Abnormal afgang af bronchier
 Tracheomalacia medfører stenose

Traumatiske affektioner

Fare: kvælning ved blødning eller aspiration.
 Respiratorbehandling
 Bronchusruptur skaber emfysem (=svulst af luft mellem hud og kød)

Fremmedlegemer

Fjernes KUN via bronkoskop, da syn kræves for at undgå skader. Ellers benyttes torakotomi og bronkotomi.
 Hyppig hos børn.
 Anamnese vigtig.
 Initialt symptomer, der kan gå over og skaber ugelang periode inden der atter kommer symptomer.
 Vegetabiliske fremmedlegemer (nødder mm.) kan skabe heftig inflammation.

Lyt til respiration
 Røntgen (forfra og side)
 Ved ikke-skyggegivende legemer kan ses "mediastinalflagren" (=overtrækning af mediastinum), obstruktivt emfysem og atelektase (=ufuldstændig alveoleudfoldelse)

Infektioner

Tracheitis acuta
 Descenderende akut inflammation af øvre luftveje (influenza, morbilli, tussis) til trachea og bronchier.
 Aften/morgen-hoste
 Stop tobakken, giv evt. antibiotika.

Laryngo-tracheo-bronchitis acuta

Formentlig virusinfektion med evt. sekundær bakteriel infektion.
Pseudocroup (falsk strubehoste)
InsuffICIENT hoste kan obtuere luftvejene og skabe atelektase og resp.insufficiens.
Intubation, trakeotomi, bronkoskopi (fjerne skorper mm.)

Tracheitis chronica

Ligeledes descenderende infektion fra øvre luftveje inkl. bihuler.

Tracheo-bronchitis tuberculosa

TB i bronkierne

Bronchitis og bronkiektasier

Ikke mere i denne bog herom...se evt. medicinsk kompendium.

Tumorer

Maligne tumorer

Tumor pulmonis

Stenoser

Stenosis tracheae

Årsager:

Intern (kongenit/traume/fremmedlegeme/inflammatorisk stenose)

Ekstern (kongenit/thyroidealidelse/thymushyperplasi/oesophaguslidelse/mediastinal/tumor/aneurisme)

Symptomer:

Dyspnø.

Stridor.

Indtrækning over øvre truncus ved inspiration p.g.a. modstanden.

Stemmeændring - tynd og svag.

Hoste.

Stenosis bronchi

Interne og ekstern som ved trachea.

Dog peribronkial adenit som ekstern, vigtig årsag (metastase/TB/betændelse/sarcoidose/malignt lymfom)

Trakeotomi og intubation

Indikationer

Obstruktion (fremmedlegemer/ødem)

Neurologiske lidelser

Pulmonal insufficiens

Profylaktisk (efter operationer hvor insufficiens forventes)

"Nødtrakeotomi" -cricotyrotomi- konitomi

Regelret trakeotomi

Komplikationer

Blødning

Subkutant emfysem

Fejlagtig placering af kanyle

Skorpedannelse med obturation

Vanskelig dekanylisering og trakealstenose

Persisterende trakealfistel

Kanyle med taleventil

Oesophagus (333)

Synkemekanismen

- 1.fase - voluntær, fødebolus presses op og bagud
- 2.fase - nerver stimuleres ved berøring af bagerste bugvæg til start på involunær proces
- 3.fase - passagen gennem oesophagus (primær peristaltisk bølge) inkl. den sekundære peristaltiske bølge.

Symptomer (334)

Dysfagi
Regurgitation
Smerter
Hoste
Hæshed
Hæmatemese
Globulus (følelse af klump i halsen)
Vægttab

Undersøgelsesmetoder (335)

Røntgen (kontrast afslører afsmalning/snørring)
Øsofagoskopi (inspektion af slimhinden)
Oesophagusmanometri (trykmåling ved peristaltik)
Oesophagus-pH-måling (pH < 4 tyder på reflux)

Medfødte anomalier (337)

Atresia congenita oesophagi
Brachyoesophagus

Traumatiske affektioner (338)

Fremmedlegemer (338)

3 hyppige steder:

1. Bag cartilago cricoidea
2. Bifurcatio tracheae
3. Hiatus oesophagi lige over cardia

Andre lidelser (340)

Oesophagitis
Oesophagitis corrosiva acuta
Dysphagia sideropenica -Plummer-Vinsons syndrom
Achalasia oesophagi -cardiospasmus
Divertikler
Varicer

Tumorer (345)

Cancer oesophagi

Halsen (349)

Undersøgelsesmetoder

- Palpation
- Biopsi

Kongenitte cyster og fistler (351)

- Laterale cyster og fistler
- Mediane cyster og fistler
- Dermoidcyster

Subakut thyroiditis (353)

Tumorer (353)

Cancer glandulae thyroideae

- Papillært thyroideakarcinom
- Follikulært thyroideakarcinom
- Medullært thyroideakarcinom
- Anaplastisk thyroideakarcinom (småcellet/storcellet)

Andre primære tumorer

- Det cystiske hygrom
- Sternokleidtumoren
- Glomus caroticum tumoren
- parafaryngeale tumorer

Sygdomme i halsens lymfeknuder (357)

- Akutte infektioner
- Kroniske infektioner
- Toksoplasmose
- Sarkoidose
- Leukæmi
- Maligne lymfomer
- Mg. Hodgkin (forskellige inddelinger)
- Metastaser

Operationer (360)

- Radikal halsdissektion

Rekonstruktive procedurer (362)

- Pectoralis major myokutan ø-lap (Ariyanlappen)
- Den nasolabiale lap
- Den deltopektorale lap (Becamjianlappen)
- Pandelappen
- Frie mikrovaskulært anastomoserende lapper
- Rekonstruktion af mandiblen

Virusoversigt

Følgende virus-oversigt er nappet fra <http://www.immi.ku.dk/undervisning/medicin/virologi.htm>.

3. DNA VIRUS 12

- Parvoviridae 12 (389-92)
- Papovaviridae 13 (393-96, 409-410)
- Adenoviridae 14 (253-325-337-40)
- Herpetoviridae 15 (270, 310, 365-85)
  - Herpes simplex virus 16 (367-72)
  - Cytomegalovirus 17 (375-80)
  - Herpesvirus type 6 (HHV-6) og type 7 (HHV-7) 18 (380-81)
  - Varicella-zoster virus 19 (372-75)
  - EB-virus og HHV-8 20-21 (381-85)
  - Poxviridae 22 (254-385-89)
  - Humane DNA tumor virus 22 (408-12)

4. RNA VIRUS 24

- Picornaviridae 24 (253, 255, 256, 269, 271)
  - Enterovirus 24 (313-321)
    - Poliovirus 24 (253, 269, 315-20)
    - Coxsackievirus & echovirus 25 (315-20)
    - Rhinovirus 27 (334-36)
    - Aphtovirus 28 (315)
- Reoviridae 28
  - Rotavirus 28 (321-24)
- Caliciviridae 30 (324-25)
- Orthomyxoviridae 31 (254, 273, 326-31)
- Paramyxoviridae 33
  - Parainfluenzavirus 34 (331-32)
  - Parotitis virus 35 (341-43)
  - Mæslingeвирус 36 (344-47)
  - Respiratorisk syncytial virus (RSV) 37 (332-34)
- Rhabdoviridae 38 (415-18)
- Retroviridae 40 (275, 357-65)
  - Lentivirus 40 (280, 311-313, 358-64)
  - Oncovirus 42 (364-365)
- Arbo- og Robovirus virusbetingede zoonoser 42 (347-48)
  - Toga- og Flaviviridae 43 (348-354)
  - Bunyaviridae 46 (354-55)
  - Arenaviridae 47 (356)
  - Filoviridae 48 (356-57)
- Coronaviridae 48 (336-37)
- Hepatitisvirus 49 (396-408, 409)
- Langsomme virusinfektioner 52 (415, 418-21)